

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՐ

Նորին Ս. Օծուրյուն Տ. Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի մանր ամենաձանր կորուստն է Հայաստանայց Առաքելական եկեղեցու, հայ հավատացյալ ժողովրդի, ողջ Բրիտանական աշխարհի և խաղաղասեր, բարի կամֆի տեր հազարավոր մարդկանց համար:

Մեծ է Հայաստանայց Առաքելական եկեղեցու վիշտը, որովհետև խորը և անդաքմանելի է կորուստը:

Հանգուցյալ Վեհափառ հայ ազգային-եկեղեցական պատմության վերջին հիսնամյակի ամենակարկառուն, վաստակավոր ու հեղինակավոր հոգևորականներից մեկն էր: Նրա կյանքն ու գործունեությունը, իբրև ներհուն գիտնական, հոգեշունչ բեմքասաց, հայրենասեր եկեղեցական, անձնդիր Հովվապետ, սերտորեն կապված են եղել հայ ժողովրդի պատմության վերջին շրջանում տեղի ունեցած պատմական դեպքերի հետ:

Հանգուցյալ Վեհափառն իր ողջ գիտակցական կյանքը, առանց մնացորդի, սկսած Ս. Էջմիածնի Գեորգյան ձեմարանի աշակերտական գրասեղաններից մինչև Ս. Լուսավորչի պատմական Աթոռը, նվիրել է հայ ժողովրդին և Հայաստանայց Առաքելական եկեղեցուն:

Շատ համեստ է նրա ծագումը՝ փականագործ արհեստավորի զավակ: Նրա տեղ մի որևէ ուրիշ մանուկ, հավանաբար, հետևեր հոր արհեստին և դառնար փականագործ, բայց նա՝ Գեորգը, ուներ այլ ցանկություն, ուներ այլ երազ: Նրա ցանկությունն էր սովորել, բարձր կրթություն ստանալ, որպեսզի կարողանար լավագույնս իրականացնել իր

մյուս երազը, այն է՝ ծառայել հարազատ Ազգին, Հայրենիքին ու եկեղեցուն: Ուստի և նա ազանորեն սովորեց սկսյալ ծննդավայրի՝ Նոր-Նախիջևանի ծխական դպրոցից, հոգևոր սեմինարիայից, Ս. Էջմիածնի Գեորգյան ձեմարանից, մինչև Լայպցիգի (Գերմանիա) համալսարանի փիլիսոփայական և աստվածաբանական բաժինը, մինչև սույն ֆաղափ հանրաժանոք երաժշտական կոնսերվատորիան:

Համալսարանավարտ Գեորգ սարկավագի համար այլևս բացվել էր իր երազի իրականացման՝ Ազգին, Հայրենիքին և եկեղեցուն լրիվ ծառայելու ճանապարհը: Եվ ահա, մենք նրան տեսնում ենք և՛ Մայր Աթոռում, և՛ Նոր-Նախիջևանում՝ նվիրված հայ եռ սերնդի դաստիարակության կենսական գործին: Նա այդ աշխատանքը կատարում է ճիշտ այնպես, ինչպես կատարել էր Ս. դարի պանծալի Մեսրոպյան հույր՝ Բյուզանդիոնից, Արենիից և Աղեփանդրիայից Հայաստան վերադառնալուց հետո՝ ազգային-եկեղեցական կյանքում ստեղծելով նոր շարժում: Նա սիրում է իր ժողովրդին և ժողովուրդը՝ նրան: Նա սիրում է իր աշակերտներին և աշակերտները՝ նրան: Նա սիրում է իր հարազատ եկեղեցին ու եկեղեցու նվիրապետությունը՝ նրան: Եվ այս փոխադարձ սերը նպաստում է նրա բարձրացման՝ հոգևորականության ասպարեզի մեջ, որն ընտրել էր նա որպես միջոց Ազգին, Հայրենիքին և եկեղեցուն ծառայելու համար:

Սարկավագ-ուսուցիչը ձեռնադրվում է վարչապետ և նշանակվում փոխ-առաջնորդ Նոր-Նախիջևանի թեմի հայության՝ կարծես փոր-

ձեռն համար նրա ղեկավարելու ընդունակությունը: Ձէ՛ որ «մարգարեն ի պատվի չէ իր փաղափում»: Բայց Գեորգ վարդապետը իմաստուն և շրջանայաց «մարգարե» է. հասանելից ավելի տեղյակ է իր հայրենակիցների հոգեբանության և թեմի ազգային-եկեղեցական-մշակութային գործերը կազմակերպում և ղեկավարում է այնպիսի փորձառությամբ և գիտակցությամբ, որ ամեն ոք հարգում է և սիրում երիտասարդ առաջնորդին:

Նկել էին փորձության անավար տարիները. սանձագերծվել էր Համաշխարհային առաջին պատերազմը: Մղջավաճային այդ օրերին, անա, նորից տեսնում եմք մենք Չորեքյան Գեորգ վարդապետին, որպես «նյախրական օգնության կոմիտե»ի նախագահ և Միևողի անդամ, ավելի ուշ՝ որպես եպիսկոպոս, վանական կառավարության նախագահ և Մայր Տաճարի լուսարարապետ, հետո՝ որպես թեմական առաջնորդ Քրիլիսիի և անդամ Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի, միշտ իրեն սիրելի ժողովրդի և Հայաստանյայց եկեղեցու գործուն ծառայության մեջ: Այդ շրջանի օգտաշատ գործունեությունների շարքին հիշատակելի պիտի մնան «Ազատ եկեղեցական»ների պառակտիչ շարժման սանձահարումն ու կասեցումը, Քրիլիսիի հայ եկեղեցիների մաքրագործումն «Ազատ եկեղեցական»ներից և նրանց վերամիացումը Մայր Աթոռին, ինչպես նաև հայ հավատացյալ համայնքների ծոցում այսպես թե այնպես մոտ գտած ապագային երևույթների վերացումը — մի գեահատելի աշխատանք, որի ազգօգուտ արդյունքների ապահովման մեջ մեծագույն դերն են ունեցել Չորեքյան Գեորգ եպիսկոպոսի կենցաղագիտությունը, վարչական կարողությունը, անձնական հեղինակությունն ու հմայքը:

Նվ շատ շանցած, եկեղեցանվեր ու ժողովրդանվեր ծառայություններով բոլորից սիրված ու հարգված Չորեքյան սրբազանը, Խորեն կաթողիկոսի կողմից նշանակվում է Ամենայն Հայոց Հայրապետական տեղակալ — մի կարևոր ու պատասխանատու պաշտոն, որը վարում է նա կաթողիկոսի մանից հետո ևս, յուրահատուկ ձեռնհասությամբ և անասան կորովով: Այդ պաշտոնի մեջ առավել ևս հզորացած ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշմամբ, որով դառնում էր Ամենայն Հայոց ազգընտիր Տեղակալ, նա կարողացավ և՛ Մայր Երկրի, և՛ Սփյուռքի հայության սիրտ ու գուրգուրանքի առարկան դարձնել Ս. Էջմիածինը և Ամենայն Հայոց Հայրապետական լուսավորչահաստատ Մայր Աթոռը:

Նորից եկան փորձության անավար տարիները, սանձագերծվեց Համաշխարհային

երկրորդ պատերազմը: Կենաց ու մահու, լիներելու և շլիներելու օրեր էին՝ ի շարս զորավոր ազգերի՝ «փոքր ածու» հայ ժողովրդի համար ևս: Նվ անա, Հայաստանյայց եկեղեցին, որ ատելով ատում է պատերազմը, որ դարերով պայքարել է անարդարության դեմ և միշտ աղոթել աշխարհի խաղաղության և մարդկանց հանության համար, Ամենայն Հայոց Հայրապետության Տեղակալի գլխավորությամբ, յուրովսանն դիրք գրավեց հարազատ Հայաստանի պետության հետ Սովետական Միության եղբայրական ժողովուրդների կողմին, իր ուժը ի սպաս դնելու համար շարի խափանման գործին: Այդ դուգնալա, բայց խորհրդանշական ուժի գեղեցիկ արտահայտությունն եղավ «Սասունցի Դավիթ» հրասայլային շարասյունը, որ հաղթապանծ Կարմիր Բանակի շարքերում մտավ Ռեզիլին:

Հայրենական պատերազմի փառավոր հաղթանակի արշալույսը ողողել էր արդեն ամբողջ աշխարհը, երբ պատմական Վեհաճում 1945 թվականի հունիսի 16-ին գումարված ազգային-եկեղեցական պատկանելի ժողովը, որին մասնակցում էին համայն աշխարհի հայության աշխարհական և հոգևորական լիազոր ներկայացուցիչները, Ամենայն Հայոց Մայրագույն Պատրիարք և Կաթողիկոս ընտրեց մինչև այդ Ազգին, Հայրենիքին և եկեղեցուն արժանավորապես ծառայած Հայրապետական Տեղակալ Գեորգ արքեպիսկոպոս Չորեքյանին:

Հանգուցյալ Վեհափառի զանակալությունը Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա, մեր օրերի բարդ ու դժվարին պայմաններում, նոր և խոստումնալից մի էջ բացեց հայ նորագույն ազգային-եկեղեցական պատմության մեջ: Նվ երբեք պատանակաւություն չէր այն բարձր ու խորը վստահությունն ու համակրանքը, որով ազգային-եկեղեցական ժողովը միաձայնությամբ, նրան ընտրեց Կաթողիկոս:

Ո՛չ ոք բացի նրանից պիտի կարողանար այնքան բարձր պահել Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու հեղինակությունը, Մայր Աթոռի հմայքը, Ս. Էջմիածնի պատմական նշանակությունը, ազգային-եկեղեցական միասնությունը և Հայ եկեղեցու կարգն ու կանոնը:

Բախտավորություն էր նրա զանակալությունը Լուսավորչի Աթոռի վրա՝ Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու, հայ հավատացյալ ժողովրդի համար:

Հանգուցյալ Վեհափառը, իր բարոյական ու հոգևոր հազվագյուտ շնորհներով, անկաշատ հայրենասիրությամբ, ժողովրդանվեր գործունեությամբ, հայ հոգևորականի դասական, խորը հավատով, նվաճեց ո՛չ միայն ողջ հայության սերն ու որդիական սկեանձանքը,

այլ նաև հայրենի հարազատ պետության համակրանքն ու աջակցությունը, քրիստոնյա հայր եկեղեցիների, հատկապես արևելյան օրթոդոքս եկեղեցիների, այդ քվում Ռուսական Ուղղափառ եկեղեցու և ռուս հոգևորականության և ժողովրդի բարեկամությունն ու սերը:

Փակնագործի համեստ տնակից մինչև Ամենայն Հայոց Հայրապետության Գանբ և սարկավագությունից մինչև եկեղեցական միջնաբերդի կոստյումը, նա բարձրացավ շնորհիվ այն անստղծ արժանիքների և ձիրքերի, որոնց ակնադրյալը նա գտնում էր հայ ժողովրդի հոգու խորքում, ժողովուրդ, որ հերոս է, սխալեցողորդ է, որ իր ավերակների մոխիրներից կարճ ժամանակամիջոցում անեցրեց նոր ծիլեր և հասավ գիտական, տնտեսական ու մշակութային աննախընթաց վերելքի:

Նա մոտիկից էր ճանաչել Մակար, Խրիմյան, Խզմիրյան, Գեորգ Ն. և Խորեն կարողիկոսներին, գործել ու գործակցել էր նրանց հետ, մեծացել ու փորձառություն ստացել նրանց շնչով և յուրաքանչյուրից յուրացրել այն, ինչ բարի էր, գեղեցիկ, առիմենող: Այս իրողության մեջ պետք է փնտրել երջանկանիշատակ Գեորգ Զ. Հայրապետի անսաման ժողովրդականության գաղտնիքը: Նա իսկական խնամածու, անաշտ, անկաշտ, գործված ու բարեխնամ Հայր եղավ բոլորի համար: Հակառակորդը, ինչպես և բարեկամը, աղոթք և օրհնություն միայն լսեցին Նրա օրհնյալ բերանից: Նա ներեց մեղանշողներին, հաշտություն և համերաշխություն ֆարգեց և լուսավոր ճանապարհորդույց տվեց բոլոր նրանց, ովքեր հանուն փցուն փառքի, արքայի և մամոնայի, կորել էին առեկողության և պառակտման անել բավիղներում: Իր հայրապետական կոնդակները, որպես բյուրեղակերտ մաքրամաքուր հայելի, ցոլացնում են ամենագեղեցիկ զգացմունքներով լի Նրա գոհար սիրտը, որ երբեք տեղ չեն գտել կեղծիքն ու չարիքը:

Նա անշափ էր սիրում Հայաստանյայց եկեղեցին: «Նա պարծենում եմ, որ Հայ եկեղեցու գալակ եմ», — ասում էր Նա: Համամիտ լինելով հանդերձ բոլոր մյուս եկեղեցիների և կրոնների հետ բարոյական գաղափարների շուրջ համագործակցության, նա այսպես էր խրատում.

«Հայ մա՛րդ, հավատարիմ մեա՛ քո երանելի նախնյաց ավանդներին և բարձր ու անվար պանդանի՛ր ազգանվեր եկեղեցու վեմերավայրումն ու գերիշխանությունը, արտաքին քե՛ն երբին ամեն ռոնձգությունից»:

Նրա սերը Մայր Հայրենիքի հանդեպ՝ հասնում էր պաշտամբի: Նվ գանկանում, խրատում, սովորեցնում էր, որ յուրաքանչյուր հայ, ինչ կրոն էլ դավանի, ինչ կուսակցության էլ պատկանի, ինչ երկրի ներքո էլ ապրի, գիտակ լինե՛ր այն ճշմարտության, քե՛ն՝ «Հայր բացի Սովետական Հայաստանից, չունի այլ Հայրենիք»: Հայր, Հայաստանից դուրս, չունի այլ հաստատուն կովան, բայց Երե Մայր Հայրենիքը, Հայ եկեղեցին և Նրան գլխավորող Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը, Ս. Էջմիածնի Հայրապետական Աթոռով:

Նա ուրախացավ իր վտարանդի հոտի մեկ խոշոր զանգվածի հայրենադարձով: Զանգվածային հայրենադարձությունը, որի լրիվ իրականացման մեջ Նա տեսնում էր Հայրենիքի բարգավաճման և հայ ժողովրդի երջանկության նպաստող գործոններ, եղավ և դեռևս է երանաշնորհ Հայրապետի կտակը:

Նա երբեք չդադարեց պայքարելուց հանուն համաշխարհային խաղաղության: «Մենք այսօր իրավունք չունենք լռելու, — հայտարարում էր Նա, — այլ պարտավոր ենք հանդես գալու և ուժգնապես բողոքելու պատերազմի դեմ, որը հակասում է համաշխարհային քաղաքական դավանած կրոնների սիրո և եղբայրության գաղափարին, մարդկության դավանած բարոյական սկզբունքներին և շահերին...»:

1950 թվականին, Մոսկվայում գումարված Խաղաղության կողմնակիցների Համամիութենական համաժողովում, Նա անձամբ հայտնեց իր ցասումը պատերազմի հրահրողների դեմ: «Մարդկային միտքը, — ասաց Նա ուժեղ ձայնով, — որ ձգտում է հայտնաբերել տիեզերքի մեջ գոյություն ունեցող ուժերը, լուսաբանել տիեզերական կյանքի օրենքները և ճշմարտություններ հայտնաբերել, ինչո՞ւ համար, երբ ո՛չ միայն նորա համար, որ այդ բոլորը ծառայեն մարդու կյանքը կատարելագործելու և նորան երջանիկ դարձնելու: Նվ ուրեմն պատերազմի հրածիգները ի՞նչ բարոյական իրավունք ունեն մարդու, այդ բարձրագույն էակի կյանքի հետ խաղալու...»:

Ողբացյալ Հայրապետի դավանած խաղաղությունը՝ համերաշխության և համագործակցության վրա հիմնված քրիստոսավանդ խաղաղությունն է: Նրա սանձառնամով՝ ուր չկա սեր և համերաշխություն, եղբայրություն և համագործակցություն, այնտեղ չի կարելի

ստեղծել ցանկալի խաղաղությունը: Այս գն-
վեցիկ արդյունքին հասնելու համար էր, որ
Նրա մտահղացմամբ գումարվեց Մոսկվա-
յում (1952 թ.) բոլոր կրոններին պատկանող
հավատացյալների համաժողովը, համա-
խմբելու համար Սովետական Միության
մեջ գտնվող բոլոր եկեղեցիների և կրոնա-
կան միավորումների գործունեությունը՝
ի պաշտպանություն ամբողջ աշխարհի խա-
ղաղության:

Հայ ժողովուրդը և դարավոր Հայ եկեղե-
ցու բոլոր բարեկամները վշտի ու սուգի,
հարգանքի ու մեծարանքի արտաբախտ ար-
տահայտություններ են ունեցել անցյալում,
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս-Հայրապետի
մահվան ու քաղման առթիվ, բայց վշտի ու
սուգի, հարգանքի ու մեծարանքի անսամ-
ման, համաժողովրդական և համայնապար-
փակ արտահայտությունը Նորին Ս. Օծու-
րյուն Ս. Տ. Գեորգ Զ. Հայրապետի մահվան
և քաղման առթիվ՝ աննախընթաց է և հատ-
կանշական:

Իր հովված եկեղեցուն և ժողովրդին, Իր
հարազատ Հայրենիքին ու համայն մարդ-
կության օգտին մատուցած ծառայություն-
ների շնորհիվ Նրա շահած անպարագիծ ժո-
ղովրդականության խոստովաստերն են այն
հարյուրավոր հեռագրերն ու նամակները,
որոնք հասել են Ս. Էջմիածին՝ վշտակիր
Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի և միաբանու-
թյան հասցեով՝ աշխարհի ամեն ծագերից,
այն բազմաթիվ պատվիրակությունները՝
բաղկացած հոգևորական և աշխարհական
պատգամավորներից, որոնք Հայաստան ժա-

մանեցին ո՛չ միայն Սովետական Միության
երկրներից, այլ նաև հեռավոր Ամերիկանե-
րից, Լիբանանից, Պաղեստինից և Ռումի-
նիայից՝ մասնակցելու համար երջանկահի-
շատակ վեհի հուղարկավորության և քաղ-
ման հանդիսություններին և այն բազմա-
հազար հավատացյալների քափարը, որ
վերջին հրաժեշտը տվեց Մայր Տանարի
պատմական կամարների ներքո հավիտենա-
կան ֆեով նեջած սիրեցյալ Հայրապետի օծ-
յալ անյունին:

Իժվար է հանգուցյալ և հավետ ողբացյալ
հայրենասեր Հայրապետի ազգաշեն-եկեղե-
ցաշեն գործունեությունը խտացնել այս մի
ֆանի սգալիլ տողերի մեջ:

Նա մեծ էր ամեն ինչում. մեծ իբր մարդ,
իբր հոգևորական, իբր Իր Հայրենիքի փաղա-
փացի:

Պատմությունը Նրա սուրբ և խնկելի անու-
նը կգրի մեր հորագույն ազգային-եկեղեցա-
կան պատմության մեջ, իբրև մեր օրերի հոր
Մովսեսը: Հանգուցյալ վեհափառ Հայրապե-
տը ոսկեղեն կամուրջը հանդիսացավ Մայր
Հայրենիքի և Սփյուռքի միջև: Նրա օրով, ա-
վելի ֆան երբեք, ամրապնդվեց կապը Մայր
Արձուի և արտասանմանյան րեմերի, Մայր
Հայրենիքի և տարագիր Սփյուռքի միջև:

Աղոթենք, որ Տերը շուտով վերացնի Լու-
սավորչի Գահի վրա իջած սուգի սև փողը՝
պարգևելով Նրան արժանավոր Գահակալ՝
երանաշնորհ Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի կերպա-
րով, ի փառս և ի պայծառություն Հայաս-
տանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցու:

Տերը անսասան պահի Հայրապետական
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը:

